

УДК 37.01
ББК 74.0
П 24

Засновник:

Київський університет імені Бориса Грінченка

Свідectво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 19961-9761 ПР від 28.05.2013 р. (перереєстрація)

Видається з грудня 2001 р.

Виходить двічі на рік

Збірник наукових праць «Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка» включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з педагогіки (Бюлетень ВАК України № 11, 2009 р.) та психології (Бюлетень ВАК України № 7, 2010 р.)

Рекомендовано до друку Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 1 від 26 січня 2017 р.)

Редакційна колегія:

Огнев'юк В.О., ректор Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філософських наук, професор, академік НАПН України (головний редактор); Хоружа Л.Л., завідувач кафедри теорії та історії педагогіки Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор (заступник головного редактора); Безпалько О.В., директор Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор; Бельська Г.В., завідувач кафедри дошкільної педагогіки Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор; Лозова О.М., завідувач кафедри практичної психології Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор психологічних наук, професор; Мартиненко С.М., завідувач кафедри початкової освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор; Міляєва В.Р., завідувач НДІ розвитку людини Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор психологічних наук, доцент; Олексюк О.М., завідувач кафедри теорії і методики музичного мистецтва Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор; Петрунько О.В., професор кафедри практичної психології Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор психологічних наук, старший науковий співробітник; Сергєєнкова О.П., завідувач кафедри загальної, вікової та педагогічної психології Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор психологічних наук, професор; Козир М.В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та історії педагогіки Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка (відповідальний секретар); І. Кевішас, професор кафедри музики Вільнюського едукологічного університету, доктор педагогічних наук, професор (Литва); Йозеф Малах, завідувач кафедри освіти та освіти дорослих Педагогічного факультету Остравського університету, доктор наук (Чехія); Анна Гайджиця, професор кафедри загальної освіти та методології досліджень Сілезького університету в Катовіцах, доктор хабілітований, професор, член польсько-чеського наукового товариства, член Асоціації з підтримки міжнародної освіти (Республіка Польща); Барбара Грабовська, професор кафедри загальної освіти та методології досліджень Сілезького університету в Катовіцах, доктор хабілітований, професор (Республіка Польща); Єва Огородська-Мазур, заступник декана з наукової роботи та міжнародного співробітництва Факультету етнології і освітніх наук Сілезького університету в Катовіцах (Республіка Польща); Марія Марта Урлінська, завідувач кафедри соціальної педагогіки Академії Ignatianum у Кракові, доктор хабілітований, професор надзвичайний (Республіка Польща); К. Хольц, професор спеціальної педагогіки та психології Гейдельберзького університету освіти, доктор наук, почесний професор Київського університету імені Бориса Грінченка (Німеччина); Комарова І.А., декан факультету педагогіки дитинства і сім'ї, доцент кафедри педагогіки дитинства і сім'ї Могильовського державного університету ім. А.О. Кулешова, кандидат педагогічних наук (Білорусь).

Рецензенти:

Чернобровкін В.М., завідувач кафедри психології і педагогіки Національного університету «Києво-Могилянська академія», доктор психологічних наук, професор; Бібік Н.М., головний науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України; Белєхова Л.І., професор кафедри англійської мови та методики її викладання Херсонського державного університету, доктор філологічних наук, професор.

Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка : зб. наук. пр. / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка; редкол.: Огнев'юк В.О., Хоружа Л.Л. [та ін.]. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. — № 27. — 108 с.

ISSN 2311-2409.

У збірнику наукових праць розглядаються актуальні проблеми сучасної педагогічної та психологічної науки в історичному, методологічному, методичному аспектах, підбиваються підсумки експериментальних педагогічних та психологічних досліджень.

УДК 37.01
ББК 74.0

ISSN 2311-2409

© Автори публікацій, 2017

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2017

ЗМІСТ

Розділ I

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Зав'язує Н.М.

Влада особистість: міждисциплінарний аспект 4

Васильченко В.В.

Типологія типів професійної рефлексії педагога:
інтердисциплінарний контекст 9

Васильченко А.С.

Духовні витоки образу людини культури:
педагогічний аспект 15

Розділ II

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Васильченко С.В.

Вплив європейських цінностей
інформатизація патріота-державника 21

Васильченко Н.М.

Проблемні ситуації як метод формування
компетентності старших дошкільників 25

Васильченко Т.І.

Інтердисциплінарний контекст
підготовки магістра —
майбутнього вчителя-філолога в умовах
прискореного розвитку інформаційно-комунікаційних
технологій 31

Васильченко М.В.

Інформаційна педагогіка
інформаційний процес: теорія поколінь 36

Васильченко Н.А., Здорикова Н.Г.

Теоретико-методичні аспекти
використання ігрових технологій у
педагогічній підготовці студентів 41

Васильченко А.С., Осадчий В.В.

Інтердисциплінарний підхід у професійній
підготовці майбутніх програмістів 46

Васильченко Т.І.

Інформаційний процес виховання
студентської молоді
професійна табійна зміна 52

Осадча К.П.

Міждисциплінарний контекст формування
тьюторської компетентності
у професійній підготовці майбутніх учителів 56

Розділ III

ПСИХОЛОГІЧНІ СТУДІЇ

Канюка І.О.

Психологічні арт-техніки в академічному навчанні ... 61

Кот Г.М.

Формування психологічної готовності студентів
до професійної діяльності 66

Мартиненко І.В.

Комунікативний потенціал особистості
як об'єкт психокорекційного впливу
у системі формування комунікативної діяльності
дітей із системними порушеннями мовлення 71

Сергєєнкова О.П., Столярчук О.А.

Криза фахового навчання як підґрунтя
емоційного вигорання студентів 77

Фурман В.В.

Емоційний інтелект як метакомпетенція
особистості 82

Розділ IV

НАУКОВІ РОЗВІДКИ МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

Браткова О.І.

Проблема професійної взаємодії
майбутнього фахівця крізь призму деонтології 86

Дячок Н.В.

Міждисциплінарність як пріоритетний вектор
професійної педагогіки 91

Кошіль О.П.

Педагогічний потенціал освітнього середовища
дошкільного навчального закладу 95

Петрик Л.В.

Медіа-грамотність як навичка XXI ст. 100

Процька С.М.

Мережеві ІКТ як основа комп'ютерно орієнтованої
методики формування професійних
компетентностей майбутніх філологів 105

ТАКСОНОМІЯ ТИПІВ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ ПЕДАГОГА: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ КОНТЕКСТ

У статті обґрунтовано значущість рефлексії як вагомості професійної якості педагога. Наведено складові рефлексії, з'ясовано її синтетичний характер. На основі реалізації принципу міждисциплінарності розглянуто філософське тлумачення рефлексії. Проаналізовано психологічне трактування рефлексії в аспекті провідних напрямів її дослідження, функцій та сфер її реалізації. Доведено, що філософське та психологічне розуміння рефлексії акумулюється в її педагогічному трактуванні. Обґрунтовано сукупну таксономію типів професійної рефлексії педагога, яка є міждисциплінарним синтезом її філософських і психологічних аспектів.

Ключові слова: рефлексія, професійна рефлексія педагога, функції професійної рефлексії педагога, таксономія типів професійної рефлексії педагога, принцип міждисциплінарності.

© Желанова В.В., 2017

Вступ. У процесі модернізації вищої освіти в Україні дедалі більшої значущості набувають професійно-особистісні якості майбутніх педагогів, які зумовлюють розвиток його особистості, суб'єктної участі в освітньому процесі (Сімонов С.О., 2008). ґрунтуючись на позиції, що рефлексивні процеси пронизують майже всю професійну діяльність педагога, яка потребує постійної рефлексії в пізнанні людиною самої себе і відповідного почуття відповідальності за свої дії, науковці (А. Бізяєва, Ю. Кулюткін, Г. Сухобська) вважають такою якістю професійної рефлексії. До того ж у ситуації поліпарадигмальності й поліпідхідності вищої освіти (Сімонов С.О., 2005) набуває значення рефлексивна парадигма освіти, яка синтезує провідні ідеї різних напрямів у сучасному освітньому середовищі: парадигм (особистісно зорієнтованої, аксіологічного, контекстного, суб'єктного). Характерною рисою є те, що знання може бути отримане лише за умови включення в його отримання складових структур, свідомості та самосвідомості (Herman Benjamin, Clough Michael, 2015). Отже, цінності та пріоритети рефлексивної парадигми освіти пов'язані з процесом з'ясування, самопізнання та самоусвідомлення особистості, відповідно з різними типами рефлексії. При цьому є очевидною синтетична, комплексна природа професійної рефлексії як феномену, так і окремих її типів, що мають філософське й психологічне коріння. Тобто постає необхідність зосередити увагу на міждисциплінарній природі досліджуваного феномену. Такий підхід, на нашу думку, є доцільним, оскільки саме міждисциплінарна методологія відображає

тенденції сучасної професійної підготовки майбутніх педагогів, пов'язані з її фундаменталізацією, поліпарадигмальністю та поліпідхідністю. Поділяючи наукові позиції А. Уйбо (Уйбо А., 1990), ми тлумачимо міждисциплінарність як методологічний принцип сучасного наукового дослідження, що передбачає широке використання наукової інформації незалежно від її дисциплінарної приналежності та є методологічним оформленням наукових досягнень з різних дисциплін у наукових проектах і дослідженнях.

У сучасному розумінні рефлексія є складним міждисциплінарним конструктом, який досліджується у філософії (В. Бажанов, І. Ладенко, А. Огурцов, О. Спіркін, Е. Юдін), психології (М. Боришевський, А. Карпов, С. Максименко, В. Слободчиков, М. Холодна), педагогіці (І. Бех, Ю. Кулюткін, М. Марусинець, В. Сластьонін, Г. Сухобська, Т. Ушева, А. Хуторської) та акмеології (О. Анісімов, А. Деркач, О. Поліщук, І. Семенов, С. Степанов). Зокрема, у сучасній педагогіці виокремлюються такі наукові напрями розробки педагогічної рефлексії, як-от: дослідження педагогічної рефлексії як важливої професійно-педагогічної якості (Н. Кузьміна, А. Маркова, А. Реан); доведення вагомості рефлексивних процесів у становленні й розвитку особистості фахівця (Г. Балл, І. Бех, В. Семиченко, Д. Шон); діяльнісний напрям, відповідно до якого педагогічна рефлексія розглядається як вид діяльності (А. Бізяєва, Ю. Кулюткін, Л. Мітіна, І. Стеценко, Г. Сухобська); розробка феномену рефлексивної компетентності (О. Анісімов, О. Бодальов, А. Деркач, Ю. Кушеверська, О. Поліщук, І. Ульянич); дослідження рефлексії дидактичної діяльності (В. Бондар, А. Лозенко, О. Савченко,

І. Шапошнікова); розкриття змісту рефлексивних умінь (Л. Артюшина, В. Журко, А. Лозенко, С. Синельников).

У загальнометодологічному значенні явище міждисциплінарності досліджують у своїх працях філософи, зокрема В. Аршинов, В. Буданов, І. Добронравова, Л. Киященко, Л. Сидоренко, В. Стьопин. Методологія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти й розробка нової міждисциплінарної наукової галузі — освітології — є предметом наукових розвідок В. Огнев'юка та С. Сисоевої. Проблема міждисциплінарної інтеграції в освіті представлена у працях Н. Амінова, В. Вершиніна, С. Григор'єва, Н. Пака, В. Яценко та ін. Проте при такій високій зацікавленості усіма аспектами рефлексивної проблематики поза увагою науковців залишаються питання, пов'язані з розглядом міждисциплінарної природи різних типів професійної рефлексії педагога.

Мета статті — на основі міждисциплінарного аналізу філософського й психологічного тлумачення рефлексії обґрунтувати таксономію типів професійної рефлексії педагога.

Дослідження феномену рефлексії у філософії. У широкому філософському трактуванні рефлексія є необхідним моментом усякого філософствування, осмислення методологічних підстав культури, буття й мислення, предметним розглядом знання, самопізнання, що розкриває будову й специфіку духовного світу людини. Тобто філософська традиція вивчення рефлексії знаходиться в межах трактування її як метамислення, яке зробило себе об'єктом дослідження. Разом із загальнофілософськими підходами до рефлексії у сучасній філософії виокремлюють три основні її види: елементарну, пов'язану з розглядом та аналізом знань, роздумом про їхні межі та значення; наукову як аналіз і критику теоретичного знання на основі методів і прийомів, притаманних певній галузі дослідження; філософську як усвідомлення й осмислення граничних підстав буття й мислення, людської культури загалом (Мітюшин А., 1983).

Отже, у сучасній філософії рефлексія є одночасно формою існування філософського знання, основним методом його отримання й забезпечення на цій основі взаємодії з іншими галузями знань. Тобто, окрім традиційної ретроспективної функції рефлексії, пов'язаної з критичним аналізом накопиченого наукою знання, активно реалізується її конструктивна, творча, аксіологічна функція, а саме: розробка цінностей, цілей, програм і власне засобів наукової діяльності. Варто відзначити, що у контексті дослідження типів професійної рефлексії майбутнього педагога найбільш вагомими є положення філософії щодо ціннісно-сміслових аспектів рефлексії, усвідомлення

підстав мислення, а також аналізу знань, зокрема їхніх меж.

Тлумачення рефлексії у психології. Психологія трактує рефлексію в кількох провідних напрямках, а саме: 1) як один із пояснювальних принципів організації та розвитку психіки людини (Б. Анан'єв, Л. Виготський, С. Рубінштейн); 2) у контексті рефлексивного мислення, принципу теоретичного мислення (В. Давидов, А. Зак, С. Рубінштейн); 3) як вагому складову діяльності, а також як самостійну рефлексивну діяльність (О. Леонтьєв, Г. Щедровицький); 4) у форматі свідомості та самосвідомості особистості (І. Бех, М. Боришевський, В. Слободчиков); 5) у контексті саморегуляції особистості (А. Карпов, Ю. Кулюткін, А. Шаров); 6) у межах суб'єктного підходу (К. Абульханова-Славська, І. Котик, В. Татенко); 7) у зв'язку з процесами комунікації та кооперації (Г. Андреева, С. Кондратьєва, Л. Петровська, В. Рубцов).

Виходячи з цих позицій, очевидно, що найбільш значущими сферами дослідження рефлексії в психології і відповідно сферами її реалізації є діяльність, мислення, самосвідомість, саморегуляція та метапроцеси особистості, а саме: комунікація та кооперація.

Окреслені вище наукові підходи дають підстави виокремити *функції рефлексії*, а саме: осмислення, самопізнання, форми теоретичної діяльності, принципу мислення, категорії свідомості, основи комунікації та перцепції. Тобто рефлексія є інтегрованою, поліфункційною категорією.

З огляду на це переконливою виявляється наукова позиція А. Карпова, відповідно до якої рефлексія є синтетичною психічною реальністю, що є одночасно властивістю (*рефлексивністю*), унікально притаманною лише людині, станом (*рефлексуванням*) як усвідомленням будь-чого, процесом (*рефлексією*) як репрезентацією в психіці власного змісту (Карпов А.В., 2004).

Беручи до уваги наведені вище думки щодо різних аспектів феномену рефлексії, ми визначаємо це поняття як складний міждисциплінарний феномен, що є зверненням особистості до себе (до власної свідомості, мислення, результатів діяльності, сприйняття себе очима інших людей) і постає в контексті рефлексивної свідомості, рефлексивного мислення, рефлексивної діяльності, рефлексивного спілкування як синтетична реальність, що є процесом, властивістю, станом.

Отже, очевидними є такі складові рефлексії: *когнітивна* як розуміння себе; *афективна* як ставлення до себе, *поведінкова* як саморегуляція поведінки особистості, *соціально-перцептивна* як основа адекватного сприйняття та розуміння інших. Узагальнений графічний опис психологічного трактування сутності феномену рефлексії наведено на *схемі 1*.

Схема 1. Сутність рефлексії як психологічного феномену

Відомо, що для педагогічного трактування питів рефлексії у контексті професійної рефлексії майбутнього педагога вагомими є різні підходи щодо трактування типів рефлексії, серед яких розрізняють такі: 1) кооперативну, комунікативну, особистісну, інтелектуальну (Д. Семенов та С. Степанов); 2) інтра- та інтра- та інтерпсихічну (за спрямованістю) (А. Марусинець, Д. Леонтьєв); 3) ситуативну, ретроспективну, перспективну (за часовим критерієм) (А. Марусинець, А. Шаров).

Важливим є трактування рефлексії. В психологічному та психологічному розумінні рефлексії відіграє роль її педагогічного трактування. У педагогічній науці загально визнаним є трактування поняття педагогічна рефлексія. Так, зробимо невелике пояснення щодо трактування понять педагогічна рефлексія та професійна рефлексія. Зазначимо, що ми не розрізняємо їх як ідентичні. Проте відомі різні підходи. Так, М. Марусинець наголошує, що поняття професійної рефлексії ширше, ніж педагогічної. Науковець доводить доцільність розрізняти в межах професійної рефлексії поняття педагогічної (щодо учнів), ділової (щодо суб'єктів освітнього процесу) рефлексії та саморефлексії, чи саморефлексії (щодо себе як особистості вчителя) (Марусинець М.М., 2002), тобто розглядає педагогічну рефлексію як частину професійної.

Важливим є той факт, що професійна рефлексія відіграє специфіку діяльності педагога як особистості. При цьому виокремлюються функції педагогічної рефлексії, а саме: здійснює функцію цілісної регуляції педагогічної діяльності, яка проявляється в індивідуальному розвитку педагога (Б. Ковальов); вплив на рівень професійності, педагогічної майстерності, продуктивності педагогічної діяльності, що відіграє в здатності суб'єкта до професійного

самовдосконалення й творчого зростання на підставі психологічних механізмів самоаналізу та саморегуляції (А. Бізяєва, А. Реан); підвищення впливу на професійну адаптацію молодого викладача володіння педагогічною діяльністю (Е. Зеєр); сприяння подоланню та запобіганню таким негативним явищам, як ранні «педагогічні кризи», «педагогічне виснаження» (Л. Мітіна).

Відповідно до підходу А. Бізяєвої в педагогічному процесі виокремлюються такі функції рефлексії: проективна (проектування та моделювання діяльності учасників педагогічного процесу); організаторська (організація найбільш ефективних способів взаємодії в спільній діяльності); комунікативна (як умова продуктивного спілкування учасників педагогічного процесу); смислотворча (формування осмисленості діяльності та взаємодії); мотиваційна (визначення спрямованості спільної діяльності учасників педагогічного процесу на результат); корекційна (спонукання до зміни у взаємодії та діяльності) (Бізяєва А.О., 2004). Отже, очевидно є поліфункційність феномену професійної рефлексії педагога.

Обґрунтовуючи власні підходи до розуміння поняття професійна рефлексія, ми спираємось на ідеї діяльнісного підходу до дослідження зазначеного феномену, зокрема поділяємо наукову позицію І. Стеценка щодо аспектно-діяльнісного розгляду педагогічної рефлексії (Стеценко І., 2006). З цих позицій ми визначаємо професійну рефлексію педагога як вид діяльності, спрямований на аналіз та усвідомлення своїх особистісних якостей, на розуміння того, як він сприймається іншими людьми; на саморегуляцію та коригування власної діяльності та особистості учня, а також на розробку педагогічних технологій майбутньої професійної діяльності.

Виходячи з викладеного вище, логічно констатувати багатоаспектність феномену педагогічної рефлексії, що відображається в її численних типологіях. Так, І. Стеценко відповідно до аспектів педагогічної діяльності виокремлює особистісний, міжособистісний, предметно-функційний та методологічний типи педагогічної рефлексії (там само).

Цікавою, на наш погляд, є класифікація, обґрунтована в дослідженні І. Бека, який віддає пріоритет особистісній рефлексії, виділяючи чотири її типи: регулятивну, спрямовану на свідоме регулювання перебігу психічних процесів; визначальну, яка виявляється як осмислення суб'єктом власного «Я» з тим, щоб усвідомлювати зміни у власній внутрішній особистісній структурі й визнати все те, що віддаляє від особистісної досконалості; синтезуючу, що полягає в збиранні сформованих духовних цінностей у цілісне «Я-духовне»; створювальну, функцією

якої є духовно-моральний розвиток і саморозвиток особистості (Бех І.Д., 2008).

А. Бізяєва на підставі різних критеріїв педагогічної діяльності вчителя виокремлює такі класифікації типів педагогічної рефлексії: на основі функціональних позицій учителя в освітньому процесі (конструювальна, інтерактивна, оглядова); за часовою орієнтацією (упереджувальна, синхронна, ретроспективна); на підставі відносин «учитель — учень» (рефлексія «на себе», рефлексія «на учня») (Бізяєва А.О., 2004).

Беручи до уваги погляди науковців, наведемо типи педагогічної рефлексії у вигляді сукупної таксономії, що складається з кількох класифікацій за певними ознаками, відображає співвідношення типів педагогічної рефлексії та є ґрунтовною в дослідженні феномену професійної рефлексії педагога (див. схему 2).

Як бачимо, у цій таксономії виокремлено такі класифікації типів педагогічної рефлексії:

- за сферою реалізації: індивідуальна та соціальна;
- за аспектами педагогічної діяльності: особистісна, інтелектуальна, кооперативна, комунікативна;
- за спрямованістю: інтрапсихічна, інтерпсихічна;
- за часовою орієнтацією: ситуативна (синхронна), ретроспективна, перспективна (упереджувальна);
- за функційними позиціями вчителя: конструююча, інтерактивна, оглядова.

Висновок. Таким чином, професійна рефлексія майбутнього педагога є синтезом рефлексивного мислення, рефлексивної діяльності та рефлексивної свідомості, що спрямовані на самоаналіз, самоусвідомлення, переосмислення себе, власної та спільної діяльності, а також погляду на себе «очима інших» відповідно до контексту майбутньої професійної діяльності в усій її багатоаспектності. Представлена таксономія типів професійної рефлексії педагога, що містить їх класифікації за сферою реалізації, за аспектами педагогічної діяльності, за спрямованістю, за часовою орієнтацією та за функційними позиціями вчителя є міждисциплінарним синтезом філософського та психологічного тлумачення сфер реалізації рефлексії (діяльність, мислення, самосвідомість, саморегуляція, комунікація та кооперація), її функцій (осмислення, самопізнання, форма теоретичної діяльності, принцип мислення, категорія свідомості, основа комунікації та перцепції), сутності рефлексії як унікальної властивості людини (рефлексивність), стану усвідомлення будь-чого (рефлексування), процесу репрезентації в психіці власного змісту (рефлексія). Ураховуючи складність, багатоаспектність та динамічність розглянутого феномену, безсумнівною є необхідність його подальшої наукової розвідки у форматі акмеології з метою з'ясування акме-маршруту формування професійної рефлексії педагога як у цілому, так і окремих її типів.

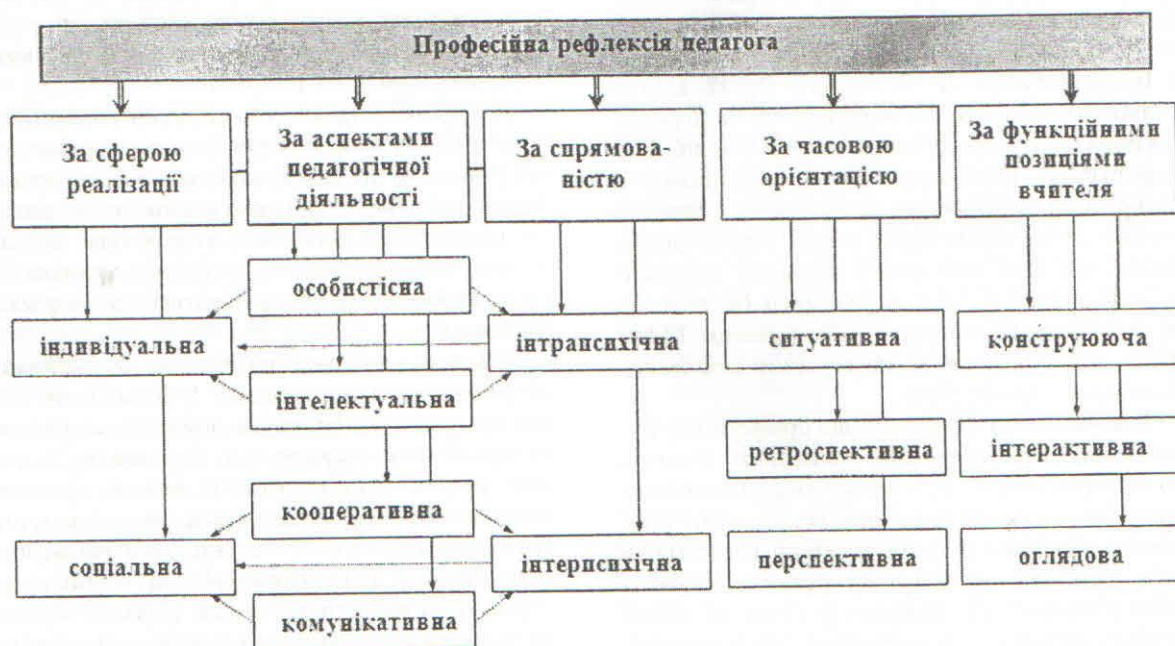

Схема 2. Сукупна таксономія типів педагогічної рефлексії

1. Сисоева С.О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу : моногр. / С.О. Сисоева. — Тельнівський : ХГПА, 2008. — 323 с.
2. Огнев'юк В.О. Освіта міжпарадигмального періоду / В.О. Огнев'юк // Нова парадигма : журн. наук. пр. / гол. ред. В.П. Бех. — К., 2005. — Вип. 50. — С. 36–48.
3. Уйбо А. Реконструкция исторического прошлого как междисциплинарная задача [Электронный ресурс] / А. Уйбо // Учен. зап. Тартусского ун-та. «Смысловые концепты историко-философского знания» : тр. по философии. — 1990. — Т. XXXV. — С. 76–92. — Режим доступа : <http://abuss.narod.ru/Biblio/uiibo.htm>. — Заголовок с экрана. — Дата обращения: 19.10.11.
4. Митюшин А.А. Рефлексия / А.А. Митюшин // Философский энциклопедический словарь / гл. ред. Л.Ф. Ильичев и др. — М., 1983. — С. 579–580.
5. Карпов А.В. Психология рефлексивных механизмов деятельности / А.В. Карпов. — М. : Ин-т психологии РАН, 2004. — 424 с.
6. Марусинець М.М. Система формування професійної рефлексії майбутніх учителів початкових класів : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / М. М. Марусинець. — К., 2012. — 456 с.
7. Бизяева А.А. Психология думающего учителя: пед. рефлексия : учеб. пособ. / А.А. Бизяева ; М-во образования и науки РФ, Псков. гос. пед. ин-т им. С.М. Кирова. — Псков : ПГПИ им. С.М. Кирова, 2004. — 213 с. : ил., табл.
8. Стеценко И.А. Педагогическая рефлексия: теория и технология развития : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / И.А. Стеценко. — Таганрог, 2006. — 381 с.
9. Бех І.Д. Виховання особистості : підручник / І.Д. Бех. — К. : Либідь, 2008. — 848 с.
10. Herman Benjamin, Clough Michael, Olson Joanne. Pedagogical reflections by secondary science teachers at different NOS implementation levels / Herman Benjamin, Clough Michael, Olson Joanne. — Research in Science and Education. — 2015. — P. 1–24. — DOI: 10.1007/s11165-015-9494-6.

Желанова В.В.

ТАКСОНОМИЯ ТИПОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ РЕФЛЕКСИИ ПЕДАГОГА: МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЙ КОНТЕКСТ

В статье обоснована значимость рефлексии как важного профессионального качества педагога. Представлены составляющие рефлексии, определен ее синтетический характер. На основе реализации принципа междисциплинарности рассмотрено философское понимание рефлексии. Проанализировано психологическое толкование рефлексии в аспекте ведущих направлений ее исследования, функций и сфер ее реализации. Доказано, что философское и психологическое понимание рефлексии аккумулируется в ее педагогическом трактовании. Обоснована совокупная таксономия типов профессиональной рефлексии педагога, являющаяся междисциплинарным синтезом ее философских и психологических аспектов.

Ключевые слова: рефлексия, профессиональная рефлексия педагога, функции профессиональной рефлексии педагога, таксономия типов профессиональной рефлексии педагога, принцип междисциплинарности.

V. Zhelanova

TAXONOMY OF TYPES OF TEACHER'S PROFESSIONAL REFLECTION: INTERDISCIPLINARY CONTEXT

The article presents the importance of professional reflection as an important teacher's professional skill according to the position that reflexive processes virtually permeate teacher's professional activity which requires high level of reflection of self-knowledge and responsibility for another person.

It is found that future teacher's professional reflection is the synthesis of reflective thinking, reflective activities and reflective consciousness aimed at self-analysis, self-awareness, self-perception, own and common activities and perception in "the eyes of others" according to the context of future professional activities throughout its various aspects.

It is proved that the following taxonomy of types of teacher's professional reflection which includes their classification according to their implementation, to the aspects of educational activities, to the focus, time orientation and teacher's functional positions, is an interdisciplinary synthesis of philosophical and psychological interpretation of the implementation fields of reflection (activity, thinking, self-awareness, self-regulation, communication and cooperation), its functions, the essence of reflection as the unique person's quality (reflexivity), the state of awareness of anything (reflection), the process of representation of own content in person's mind (reflection).

Based on the idea of activity-oriented approach to the study of this phenomenon, the author substantiates the approaches to the understanding of the concept of "professional reflection", in particular, aspect-activity approach to educational reflection. From this perspective, it is defined teacher's professional reflection as an activity aimed at analysis and awareness of their personal qualities, at understanding how it is perceived by the other people; on self-regulation and adjustment of own activity and student's personality, as well as the development of educational technology of future professional career.

The author notes the diversity of the phenomenon of pedagogical reflection, which is reflected in its numerous typologies: personal, interpersonal, object-functional, and methodological types of pedagogical reflection. It is emphasized that taking into account the complexity, multidimensionality and dynamism of the considered phenomenon, it is undoubtedly necessary its further scientific exploration in the format of acmeology to determine the acme- route of development of teacher's professional reflection as the whole as well as its separate types.

Key words: reflection, teacher's professional reflection, professional features of teacher's reflection, taxonomy of types of teacher's professional reflection, principle of interdisciplinarity.

Стаття надійшла до редакції 21.10.2016

Прийнято до друку 26.10.2016

ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

- Психологія
- Педагогіка

Збірник наукових праць № 27

За зміст поданих матеріалів відповідають автори.

Видання підготовлене до друку в НМЦ видавничої діяльності
Київського університету імені Бориса Грінченка

Завідувач НМЦ видавничої діяльності *М.М. Прядко*
Відповідальна за випуск *А.М. Даниленко*

Над виданням працювали *Н.І. Гетьман, Л.Ю. Столітня, Т.В. Нестерова, Н.І. Погорелова*

Підписано до друку 25.05.2017 р. Формат 60х84/8.
Ум. друк. арк. 11,40. Обл.-вид. арк. 12,5. Наклад 100 пр. Зам. № 7-063.

Київський університет імені Бориса Грінченка, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4013 від 17.03.2011 р.

Попередження! Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права» жодна частина цього видання не може бути використана чи відтворена на будь-яких носіях, розміщена в мережі Інтернет без письмового дозволу Київського університету імені Бориса Грінченка й авторів. Порушення закону призводить до адміністративної, кримінальної відповідальності.